

Pretèrit present

Assaig

Las malas pasadas del pasado Identidad, responsabilidad, historia

Manuel Cruz

33 premi Anagrama d'assaig
Anagrama
Barcelona, 2006

Xavier Filella

Probablement, una de les característiques que defineix amb més precisió el capitalisme contemporani és l'extensió del tipus de producció més enllà de l'esfera econòmica. Ho advertia fa un grapat d'anys Xavier Rubert de Ventós quan assenyalava, en el seu *La estética y sus herejías*, que el capitalisme ja no abasta tan sols l'esforç i el treball, sinó que també colonitza des del desig fins a l'oci. Res d'humà, deia Xavier Rubert, li és aliè al nou capitalisme.

Manuel Cruz, catedràtic de filosofia contemporània a la Universitat de Barcelona, torna a aquesta insaciable voracitat del capitalisme per reflexionar sobre la persistent presència del

passat en una obra que ha estat reconeguda amb el premi Anagrama d'assaig. Les més modernes tècniques —des de la remasterització de la música fins a la digitalització de la imatge, posem per cas— han permès un nou tractament del passat que neteja de temps els nostres records i ens els presenta en la seva reactualitzada novetat.

La memòria, explica Cruz, era, fins no fa gaire, una manera relativament autònoma de recuperar selectivament els records. Amb sòlids arguments, parcialment avançats a *Hacia donde va el pasado* (Paidós), obra col·lectiva que Cruz va coordinar fa tres anys, l'autor ens fa veure que la memòria ha estat engolida per un present que incorpora industrialment el passat, que acaba sent no un passat passat, com dicta l'evident lògica temporal, sinó, tan sols, una modalitat gairebé indiferenciable del nostre present.

La greu densitat de la contemporaneïtat en què tot es repeteix una vegada i una altra, argumenta Cruz, no tan sols barra el pas al futur, sinó que també

devalua el present a ser un present pretèrit, reduït a ser poc més que un simple mirador des del qual contemplem el que torna una vegada rere l'altra. Fukuyama, adverteix l'assagista, no estava encertat quan definia la fi de la història, però sí que expressava amb prou mesura una incertesa davant d'un futur negat per una allau de propostes que giren al voltant del passat.

L'assaig de Manuel Cruz va, però, prou més enllà de ser una lúcida advertència per defensar-nos dels excessos del passat. L'obra inclou també una acurada reflexió sobre la identitat i la responsabilitat que contribueixen a perfilar els contorns del món contemporani. Les contribucions de caràcter més filosòfic contrasten amb els arguments més mundans.

L'assagista explora la noció de responsabilitat davant les pròximes generacions expressada en forma d'imperatiu ecològic pel filòsof Hans Jonas, i també deplorea els excessos de la identitat, alerta contra els que combaten el nacionalisme com una finalitat en si mateixa, adverteix contra el ressentiment paralizant i, entre tantes altres consideracions, es pronuncia contra les instrumentacions emotivistes del sofriment.

L'assaig de Cruz té, en definitiva i més enllà de la divergència sobre les seves múltiples conclusions, dos mèrits rellevants. D'entrada, la decisió amb què resol, prenent partit per una mesurada racionalitat, en favor de l'autonomia del subjecte. De l'altra, l'intent d'oferir una argumentada reflexió sobre tres figures cabdals —la identitat, la responsabilitat i la memòria— del món contemporani.

Joan Agut ha publicat una novel·la en què es prepara un atracament. RUTH MARIGOT

Tot cercant el Paradís

Narrativa

Paradís

Joan Agut
Pagès Editors. Lleida, 2006

Joan Josep Isern

Després de gairebé un any i mig de silenci editorial —un fet gairebé insòlit en un autor tan prolífic (onze llibres en deu anys) com Joan Agut—, Pagès Editors publica *Paradís*, una novel·la datada el mes de març del 2003. És a dir, en l'època en què ja havia guanyat el premi Crexells per *El mestre de Taiüll* i el Pin i Soler per *L'arbre de la memòria*, i quan estava a punt d'emportar-se el Carlemany per *Pastís de noccs*.

Tal com jo la veig, *Paradís* és un divertiment de l'autor potser per fer una mica de temps mentre prepara projectes més ambiciosos. És (crec) més una novel·la generada amb desig de fer passar una estona amena i prou que d'inscriure's en la bibliografia de Joan Agut com un títol de referència. Vull dir amb això que la im-

pressió que deixa en el lector és de projecte tot just apuntat però no acabat. Des del primer capítol, per exemple, se'ns parla d'una transmutació de personalitats entre dos germans bessons —un d'ells, mort de petit, perviu en el cos de l'altre— de caràcters molt diferents: Mateu, el difunt, era dòcil i agradós mentre que Tomàs, la veu narradora de *Paradís*, és egoista i esquerp. Al llarg de la novel·la Tomàs ens dirà sovint com ha viscut cinquant anys abduït pel seu germà i com des de fa poc temps s'ha alliberat del seu jou. Tot queda, però, en l'estadi del simple enunciat perquè el que passa a *Paradís* no té gairebé cap relació amb aquest aspecte de la trama ni tampoc queda clar de quina manera i per quins motius s'ha produït el canvi d'aquest influx fratern.

El pinyol argumental de *Paradís* és l'organització d'un robatori a uns traficants de droga. L'equip de presumptes atracadors és una estrambòtica barreja de personatges que en algun moment vol remetre a Kubrick i el seu *Atraca-*

ment perfecte i que aplega tipus humans ja utilitzats per Agut en llibres anteriors. Tanmateix, aquesta part de la trama tampoc acaba de funcionar, ja que ni els preparatius logístics (puerils) ni la confrontació de personalitats entre els membres de la conxorxa (esquemàtica), ni molt menys el seu desenllaç (precipitat) justifiquen el muntatge preparat per l'autor.

Si a això hi afegim que el llibre ens arriba a cavall d'una edició notòriament millorable, en què es troba a faltar la revisió final d'un corrector que ens hauria evitat mitja dotzena llarga d'errades ortogràfiques i de composició, arribarem a la conclusió que Joan Agut (com qualsevol ciutadà, d'altra banda) ha exercit el seu dret a equivocar-se deixant-nos un llibre que no farà gaire forat en la seva bibliografia. Una bibliografia ben meritòria en què brillen amb llum pròpia títols com ara *La Via Làctia*, *La mirada del cec*, *Gombó i mister Belvedere*, *Rosa de foc* i l'abans esmentada i injustament oblidada *Pastís de noccs*.

Manuel Cruz va guanyar l'Anagrama d'assaig. XAVIER BERTRAL

Àcida saliva

Poesia

Quan salives

Pau Vadell i Vallbona

Premi Bernat Vidal i Tomàs 2005
Pròleg d'Antoni Artigues
Editorial Moll. Palma, 2006

Jordi Llavina

És difícil que un primer llibre de poemes no sigui afectat. En una *opera prima* hi acostuma a haver coses ridícules, massa paraules esdrúixoles: l'expressió (pretensiosa), la tria de temes (àmplia i car-

regosa), el punt d'egolatria que hi aboca el poeta novell (d'estricta compliment). No és el cas de *Quan salives*, que em sembla un llibre amb un punt *gamberro* —si se'm permet el castellanisme— molt saludable. Un llibre compost a mitges entre el cervell i l'entrecreix, no del tot críptic però sí una mica; dinàmic, crític.

Vadell forma part de la selecta societat literària que cerca "el punt cardinal, / la sinceritat de la paraula", i d'una generació *postimpatriable* que promet grans

aventures líriques (amb Irene Tarrés i Àngels Gregori, entre d'altres). Com el jove Rimbaud, "de petit corria pels rostolls". La seva comesa, ara per ara, està exempta de l'impost del temps (va néixer el 1984), però els seus poemes conviden la gent a dir-hi la seva. Els punts cardinals de les seves lectures poètiques són molt segurs, i, com en Blai, Pau Vadell vol seduir el món des del seu refugi (com Brosa, està enderiat a fer sumaris astrals; i a topografiar els somnis, a la manera de Bauçà: aquest és el seu li-

natge). Accions tan quotidianes com cordar-se les sabates o xiular ran de mar adquireixen un vernís gairebé sagrat (Blai Bonet també en sabia molt, de jugar amb el sagrat, i d'enredar-s'hi). De vegades, un vers ens informa que algú s'omple les butxaques de sal. El poeta es mostra càustic amb la "bona gent / afecionada al joc del monopoli a gran escala". El poeta no només declara, sinó que condemna. De "ca nostra", en diu això: "matèria de buidor literal, plena de semàntiques ambigües". La saliva és àcida, en molts al-

tres moments (aquella saliva que Déu pren als homes "de boooooona fe"). Hi ha imatges que tenen una força extraordinària, com ara la de la dona que plega de terra "un mugró mig desfet", i, en un altre sentit, aquestes dues: "el meu immens hivern / amb els ous de la gelela"; "el blat sobrevolava el capell del meu pare".

Malgrat que en alguns versos la dicció trontolla, en general Vadell se'n surt prou bé. És calculadament elíptic, mai no resulta previsible ni evident. L'eroticisme es con-

voca sense fer ús dels substantius explícits (*Menarquia del pa i l'estiu*). L'evocació del pare es pot resseguir en diversos poemes. La de la mare, en un poema sobre el naixement del poeta (Tià Alzamora en té un que s'hi podria comparar), que és, en última instància, el naixement del crític poètic i, doncs, de la seva identitat. La matèria humana, "la part més esquerdada de la naturalesa tota perfeccionada", constitueix el motiu principal —i vari— dels poemes. Un llibre intel·ligent, que puny.